

Uvod u programiranje

- predavanja -

prosinac 2020.

14. Pokazivači

- 1. dio -

Tip podatka *pokazivač*

Uvod

Radna memorija računala

- Radna memorija računala može se promatrati kao kontinuirani niz bajtova, od kojih svaki ima svoj "redni broj", odnosno *adresu*
 - slikom je ilustrirana memorija veličine 4GB

0	00110001
1	11010010
...	...
82560	11000001
82561	00001101
82562	11000001
82563	11101000
...	...
4294967294	00110001
4294967295	00000111

Objekti i vrijednosti u programskom jeziku C

- Objekt (*object*) je područje u memoriji čiji sadržaj reprezentira vrijednost
- Vrijednost (*value*) je interpretacija sadržaja objekta koja se temelji na *tipu* i *sadržaju* objekta

```
...  
char c = 'B';  
...  
int m = 7;  
...  
float x = -0.75f;  
...
```

...	...	
82560	01000010	} c
...	...	
82642	00000000	} m
82643	00000000	
82644	00000000	
82645	00000111	
...	...	
82714	10111111	} x
82715	01000000	
82716	00000000	
82717	00000000	
...	...	

Adresa objekta

- Za objekt kažemo da se nalazi na adresi A (ili adresa objekta je A) ako je prvi bajt sadržaja objekta pohranjen na adresi A
 - Npr. varijabla m nalazi se na adresi 82642, odnosno adresa varijable m je 82642

- Radi ilustracije pretpostavljeno je da se varijable nalaze na prikazanim adresama. U stvarnosti, nemoguće je znati o kojim se točno adresama radi prije nego se program pokrene (a nije niti važno znati ih unaprijed).

...	...	
82560	00001101	} c
...	...	
82642	00000000	} m
82643	00000000	
82644	00000000	
82645	00000111	
...	...	
82714	10111111	} x
82715	01000000	
82716	00000000	
82717	00000000	
...	...	

Kako se u programu dolazi do vrijednosti objekta

- Pristupanje objektu pomoću *identifikatora*
 - ime varijable (za skalarne tipove), ime varijable i indeks (za polja), ime varijable i ime člana (za strukture), ...
 - navođenjem identifikatora objekta dobiva se *lvalue* koji se može koristiti za čitanje ili postavljanje vrijednosti objekta
 - tip podatka poznat je iz definicije varijable
 - tip je važan: npr. ako tip podatka ne bi bio poznat, ne bi bilo moguće ispravno obavljati operacije

```
double y;  
y = m + x;
```

...	...	
82560	00001101	} c
...	...	
82642	00000000	} m
82643	00000000	
82644	00000000	
82645	00000111	
...	...	
82714	10111111	} x
82715	01000000	
82716	00000000	
82717	00000000	
...	...	

Može li se objektu pristupiti pomoću adrese?

- Može li se do vrijednosti doći pomoću (samo) adrese objekta?
 - npr. ako je poznato da se neki objekt nalazi na adresi 82642?
 - ne, samo adresa nije dovoljna**
- Za ispravno pristupanje objektu potrebna je *i adresa i tip objekta* koji se nalazi na toj adresi
 - adresa i tip objekta predstavljaju jedan oblik *reference* na taj objekt
 - tip objekta kojem se pristupa pomoću *reference* naziva se **referencirani tip** (*referenced type*)

...	...	
82560	00001101	} c
...	...	
82642	00000000	} m
82643	00000000	
82644	00000000	
82645	00000111	
...	...	
82714	10111111	} x
82715	01000000	
82716	00000000	
82717	00000000	
...	...	

Tip podatka *pokazivač* (*pointer type*)

- Tip podatka koji omogućuje pristupanje objektu pomoću *reference*
 - Ako je referencirani objekt tipa T , tada se za pristupanju objektu koristi tip podatka *pokazivač na T* . Npr. podatak tipa *pokazivač na int* omogućuje pristup objektu tipa int
 - Za tip podatka *pokazivač* ne postoje zasebne ključne riječi (kao za tipove podataka int , $float$, itd.). Tip podatka *pokazivač* opisuje se pomoću naziva referenciranog tipa i znaka $*$

```
int *p1, *p2;  
float *p3;
```

- Varijable $p1$ i $p2$ su tipa *pokazivač na int*
- Varijabla $p3$ je tipa *pokazivač na $float$*

Varijable tipa pokazivač

- Za varijablu *tipa pokazivač* vrijedi sve što je do sada navedeno o varijablama ostalih skalarnih tipova, osim:
 - definira se na malo drugačiji način: navođenjem imena *referenciranog tipa* i znaka *** ispred imena varijable
 - pohranjuje podatke tipa pokazivač na referencirani tip

```
int m;
```

```
int *p1;
```

referencirani
tip

varijabla p1 nije tipa *int*, nego
tipa *pokazivač na int*

- dopušteno je u istoj naredbi definirati varijable referenciranog tipa i varijable tipa pokazivača na referencirani tip

```
int m, *p1, *p2, k;
```

Koju vrijednost upisati u varijablu tipa pokazivač

```
int m = 7, *p1;  
p1 = ?
```

- Općenito, ako je x varijabla (ili član polja, ili struktura ili član strukture, ...), tada je **&x** pokazivač na x
 - &** je tzv. *adresni operator*. Rezultat izraza **&m** je *pokazivač na int* jer je m objekt tipa int
 - adresa odgovara adresi varijable m (82642)
 - rezultat je tipa pokazivač na int
 - budući da je rezultat izraza **&m** *pokazivač na int*, smije se pridružiti varijabli p1 (koja je tipa *pokazivač na int*)

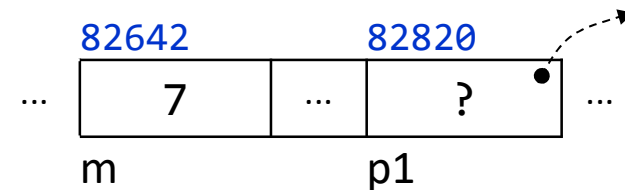
```
p1 = &m;
```

...	...	
82642	00000000	m
82643	00000000	
82644	00000000	
82645	00000111	
...	...	
82820	00000000	p1
82821	00000001	
82822	01000010	
82823	11010010	
...	...	

Primjer

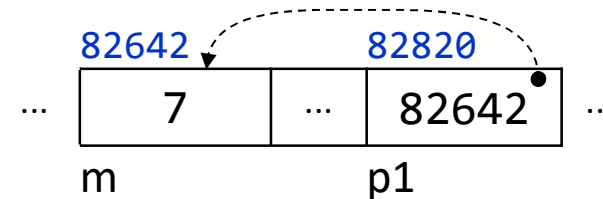
- U nastavku ćemo sadržaj memorije prikazivati na prikladniji način

```
int m = 7, *p1;
```


- varijabla `p1` još uvijek nije inicijalizirana: pokazivač pohranjen u varijabli `p1` "pokazuje u nepoznato"

```
p1 = &m;
```


- u varijablu `p1` sada je upisan podatak tipa *pokazivač na int* kojim se može pristupiti objektu tipa `int` na adresi 82642
 - radi pojednostavljenja, koristit će se kolokvijalni izrazi:
 - naredbom `int *p1;` definiran je pokazivač `p1`
 - naredbom `p1 = &m;` u `p1` je upisana adresa varijable `m`
 - `p1` pokazuje na objekt na adresi 82642
 - `p1` pokazuje na varijablu `m`, `p1` pokazuje na objekt `m`

Inicijalizacija varijable tipa pokazivača uz definiciju

- Jednako kao i varijable drugih tipova, varijable tipa pokazivač mogu se inicijalizirati u trenutku definicije

```
int m, *p1 = &m, *p2 = p1;  
float x, *p3 = &x, y, *p4 = &y;
```

- voditi računa o redoslijedu definicije i inicijalizacije. Objekt čija se adresa izračunava adresnim operatorom mora biti definiran


```
int *p1 = &m, m;
```


Neispravno, može se popraviti premještanjem

- voditi računa o tome da i varijabla tipa pokazivača može sadržavati "smeće" (*garbage value*)

```
int m, *p1;  
int *p2 = p1;  
p1 = &m;
```


U ovom trenutku p1 još uvijek sadrži "smeće"
Može se popraviti premještanjem naredbe

Paziti na razlike u tipovima pokazivača

- Tipovi pokazivača su međusobno različiti ako se razlikuju njihovi referencirani tipovi
 - u varijable jednog tipa pokazivača nije dopušteno upisivati pokazivače drugog tipa

```
int m;  
int *pInt;  
float x;  
float *pFloat;
```

```
pInt = &m;  
pFloat = &x;
```

```
pFloat = pInt;  
pInt = &x;  
pFloat = &m;
```

Neispravno

Neispravno

Neispravno

Adresa nije cijeli broj

- Iako *izgleda* kao cijeli broj, adresa u općem slučaju nije `int` (niti `short`, niti `long`, ...). Stoga nema smisla:
 - pokazivač pohranjivati u varijablu tipa `int`
 - cijeli broj pohranjivati u varijablu tipa pokazivača

```
int *p1;
```

```
int m;
```

```
m = 5;
```

```
p1 = &m;
```

```
p1 = m;
```

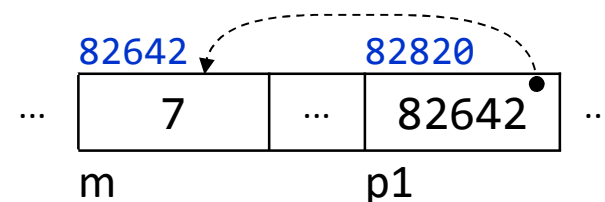
```
m = p1;
```

Neispravno

Neispravno

Pristupanje objektu pomoću pokazivača

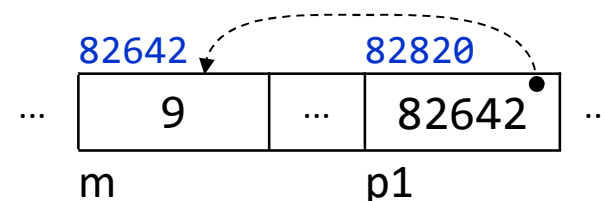
```
int m = 7, *p1 = &m;
```


- objektu (7, tip int) na adresi 82642 može se pristupiti:

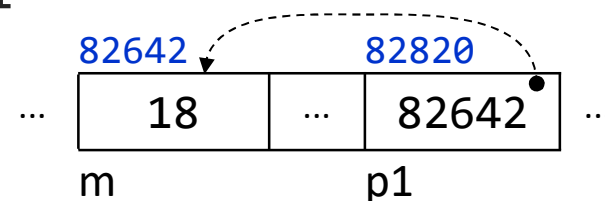
- (naravno) pomoću imena varijable m

```
m = m + 2;
```


- ali također i primjenom *operatora indirekcije* (unarni operator *) nad pokazivačem pohranjenim u varijabli p1

```
*p1 = 2 * *p1;
```



```
printf("%d %d", m, *p1);
```

```
18 18
```

pročitaj cijeli broj s mjesta na kojeg pokazuje p1, dobiveni rezultat (tipa int) pomnoži s 2 i rezultat upiši na mjesto kamo pokazuje p1

Operator indirekcije *

- Operator omogućuje da se objektu pristupi *indirektno* pomoću pokazivača (umjesto *direktno* preko imena varijable)
 - operator je također poznat pod imenom *operator dereferenciranja* jer operator "*dereferencira*" pokazivač (*referencu* na objekt) i tako dolazi do objekta
- Općenito, ako p pokazuje na objekt x, tada je rezultat operacije **p lvalue* koja predstavlja objekt na kojeg pokazuje p
 - to znači: ako je p varijabla koja sadrži pokazivač koji pokazuje na objekt u memoriji koji predstavlja varijablu m, tada se izraz **p* može koristiti na svakom mjestu u programu gdje se može koristiti ime varijable m
 - za čitanje vrijednosti (npr. u nekom izrazu)
 - za postavljanje vrijednosti (kao lijeva strana izraza pridruživanja), uz uvjet da je sadržaj objekta izmjenljiv

Neke oznake su pomalo zbunjujuće?

```
int m = 7;
int *p1 = &m;
...
p1 = &m;           Ispravno
*p1 = &m;          Neispravno
```

- Kako to da je u naredbi za definiciju varijable `p1` ispravno napisati `*p1 = &m`, a naredba `*p1 = &m;` je neispravna?

- u programskom jeziku C isti simboli u različitom kontekstu mogu imati različito značenje

```
int *p1 = &m;
```

`p1` definiraj kao varijablu tipa pokazivač na `int`

varijablu koju si upravo definirao, `p1`, inicijaliziraj na vrijednost `&m`

ovdje simbol `*` ne predstavlja operator indirekcije, nego označava da varijabla `p1` nije tipa `int`, nego tipa *pokazivač na int*

```
*p1 = &m;
```

neispravno jer je rezultat izraza `*p1` objekt tipa `int`, što znači da se u objekt tipa `int` pokušava upisati vrijednost tipa pokazivač na `int`

Neke oznake su pomalo zbunjujuće?

```
int m = 7;  
int *p1 = &m, *p2 = p1;  
...  
p2 = p1;           Ispravno  
*p2 = p1;          Neispravno
```

```
int *p1 = &m, *p2 = p1;
```

```
p2 = *p1;
```

- Kako to da je u naredbi za definiciju varijable p2 ispravno napisati `*p2 = p1`, a naredba `*p2 = p1;` je neispravna?

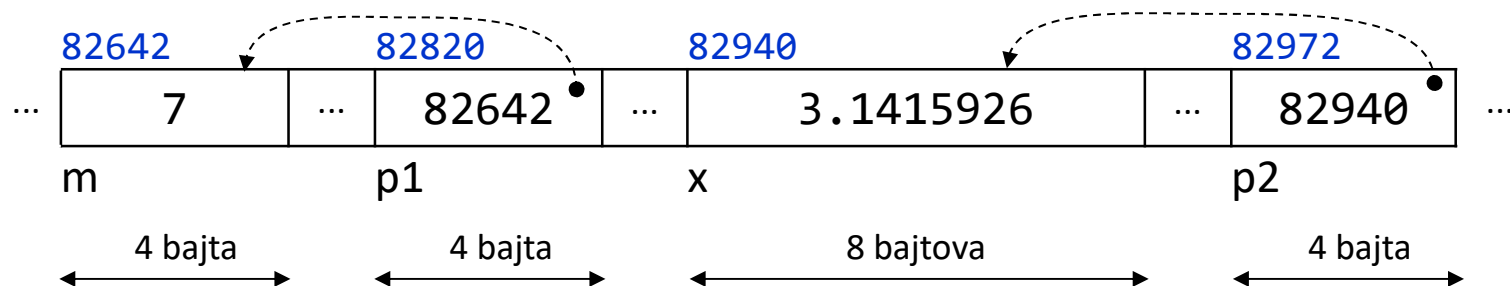
definirana je varijabla p1, inicijalizirana je na &m, zatim je definirana varijabla p2 koja se inicijalizira na vrijednost koja se nalazi u p1.

neispravno jer je rezultat izraza `*p1` objekt tipa `int`, što znači da se vrijednost tipa `int` pokušava upisati u varijablu tipa pokazivač na `int`

Koliko prostora zauzima pokazivač

- Adresa objekta je adresa na kojoj je pohranjen prvi bajt objekta
 - to znači da veličina referenciranog tipa ne bi trebala utjecati na veličinu prostora koju zauzima pokazivač na taj tip

```
int m = 7, *p1 = &m;  
double x = 3.1415926, *p2 = &x;
```


- jednaki prostor (4 bajta) zauzimaju pokazivač p1 na objekt tipa int (koji je veličine 4 bajta) i pokazivač p2 na objekt tipa double (koji je veličine 8 bajtova)

Koliko prostora zauzima pokazivač

- Pokazivači na jednoj platformi (isti operacijski sustav, arhitektura i prevodilac) u principu* zauzimaju jednaku količinu memorije bez obzira na koji tip podatka pokazuju

```
int m = 7, *p1 = &m;  
double x = 3.1415926, *p2 = &x;  
printf("%u %u %u\n", sizeof(p1), sizeof(m), sizeof(*p1));  
printf("%u %u %u", sizeof(p2), sizeof(x), sizeof(*p2));
```

x86_64, Windows, gcc

```
4 4 4  
4 8 8
```

x86_64, Linux, gcc

```
8 4 4  
8 8 8
```

* U praksi je to uglavnom tako, ali s obzirom da C standard takvo pravilo izrijeком ne propisuje, ne smije se u potpunosti isključiti mogućnost da će se na nekoj platformi veličine pokazivača međusobno razlikovati s obzirom na tip podatka na koji pokazuju.

Generički pokazivač (*pointer to void*)

- Referencirani tip pokazivača mora biti poznat kako bi se na temelju adrese (gdje je objekt) i tipa (kojeg tipa je objekt na toj adresi) sadržaj objekta mogao ispravno interpretirati
- Međutim, postoji specijalni tip pokazivača za kojeg to ne vrijedi
 - *generički pokazivač* (u literaturi također: *pokazivač na void*, *pointer to void*) je pokazivač koji može pokazivati na objekt bilo kojeg tipa
 - budući da referencirani tip generičkog pokazivača nije poznat, neće se moći koristiti za pristup objektu (kažemo: generički pokazivač se ne može *dereferencirati*)
 - ali zato je moguće napraviti **eksplicitnu konverziju (*cast*)** generičkog pokazivača na tip pokazivača za kojeg će referencirani tip biti T
 - rezultat sljedeće operacije nad generičkim pokazivačem je pokazivač na tip podatka T

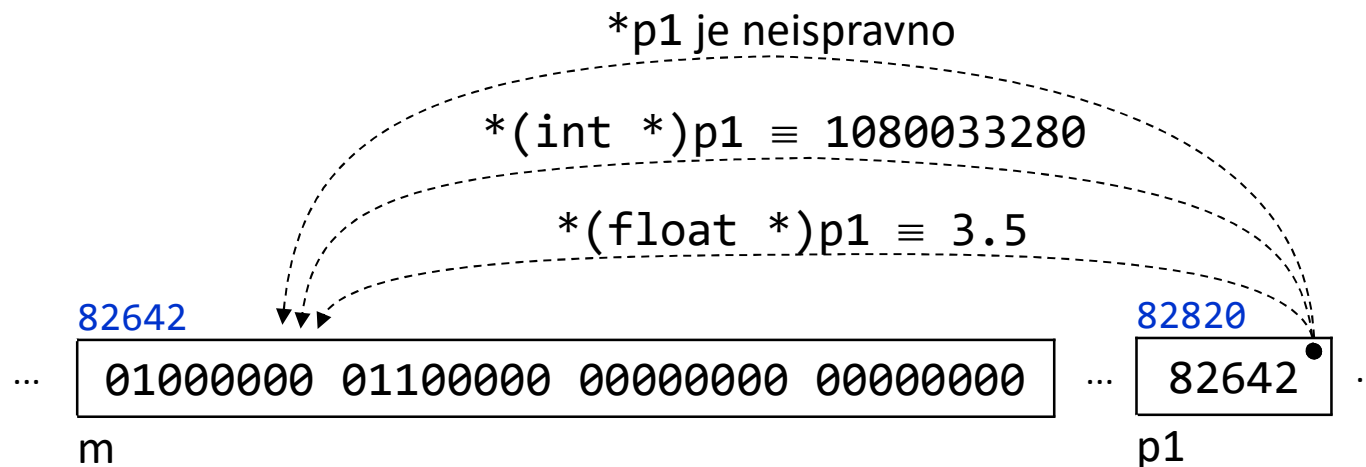
(T *) genericki_pokazivac

Primjer

```
int m = 1080033280;
void *p1;
p1 = &m;
// printf("%d", *p1);
printf("%d\n", *(int *)p1);
printf("%f\n", *(float *)p1);
```

Neispravno jer p1 nije moguće dereferencirati

1080033280
3.500000

Konverzijske specifikacije za printf i scanf

- konverzijska specifikacija %p koristi se za ispis i čitanje podatka tipa pokazivač
 - točan oblik ispisa nije propisan standardom (vrijednost će se ispisati kao broj u dekadskom ili heksadekadskom brojevnom sustavu ili u nekom drugom obliku)
 - argument (pokazivač) koji se ispisuje dobro je eksplicitno konvertirati u generički pokazivač, ali u većini slučajeva može se ispustiti

```
int m = 7, *p1 = &m;  
printf("m je na adresi %p", (void *)p1);  
// printf("m je na adresi %p", p1);
```

Može i bez (void *)

x86_64, Windows, gcc

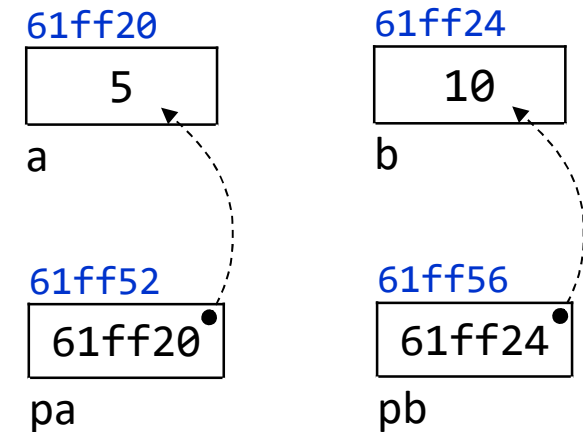
m je na adresi 0061ff28

x86_64, Linux, gcc

m je na adresi 0x7fffd6e8d324

Primjer

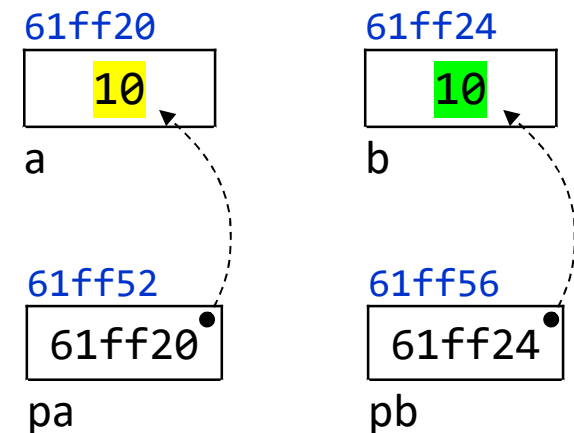
```
int a = 5, b = 10;
int *pa, *pb;
pa = &a;    // pretpostavka pa = 61ff20
pb = &b;    // pretpostavka pb = 61ff24
```


- što će se ispisati sljedećim odsječkom?

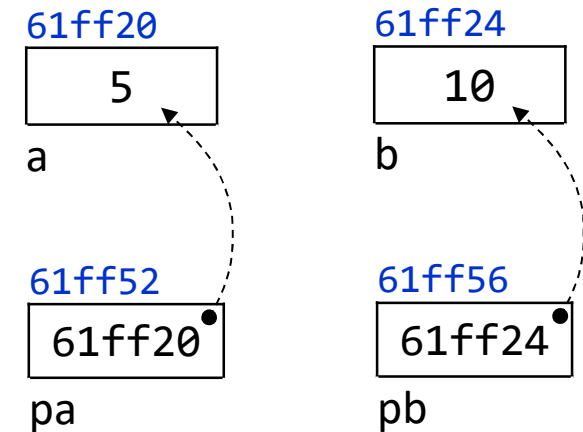
```
*pa = *pb;
printf("%d %d\n", a, b);
printf("%p %p\n", (void *)pa, (void *)pb);
printf("%d %d\n", *pa, *pb);
```

```
10 10
61ff20 61ff24
10 10
```


Primjer

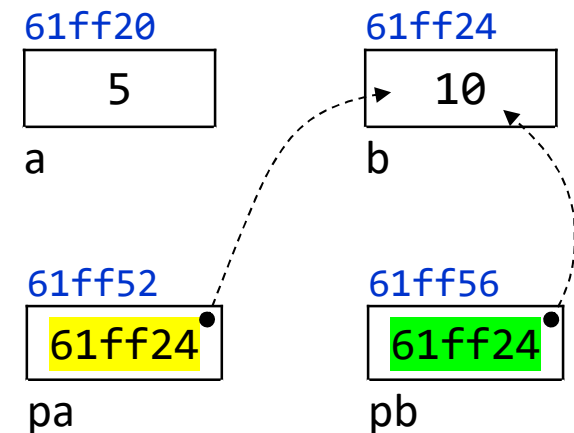
```
int a = 5, b = 10;
int *pa, *pb;
pa = &a;    // pretpostavka pa = 61ff20
pb = &b;    // pretpostavka pb = 61ff24
```


- što će se ispisati sljedećim odsječkom?

```
pa = pb;
printf("%d %d\n", a, b);
printf("%p %p\n", (void *)pa, (void *)pb);
printf("%d %d\n", *pa, *pb);
```

```
5 10
61ff24 61ff24
10 10
```


Primjer

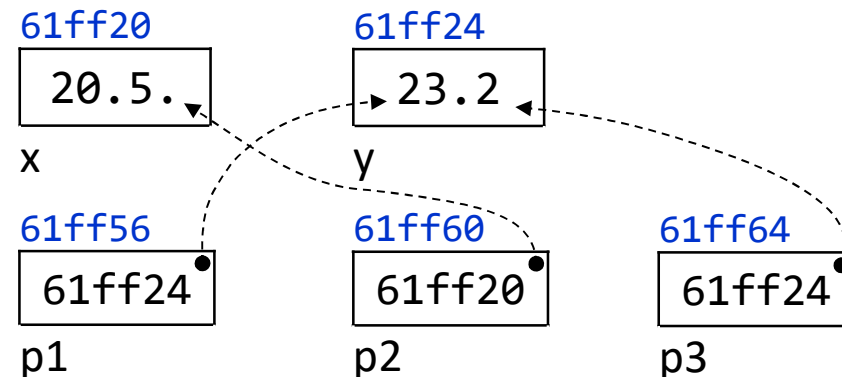
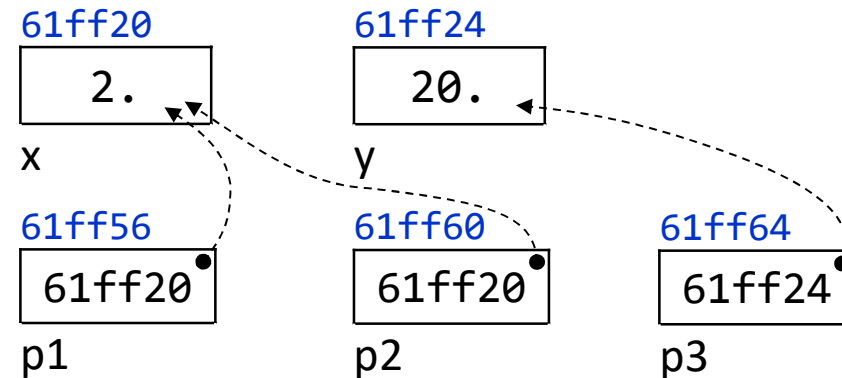
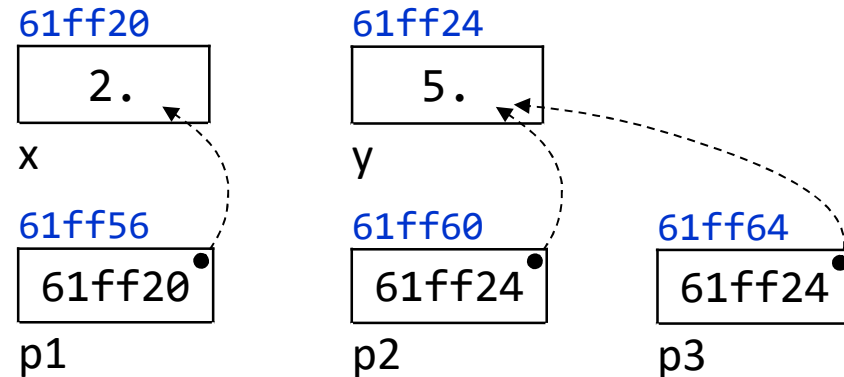
```
float x = 2.f, y = 5.f;  
float *p1, *p2, *p3;  
p1 = &x;  
p2 = p3 = &y;
```

- nacrtati sliku nakon

```
*p3 = *p2 + 3.f * *p2;  
p2 = p1;
```

- i nakon

```
*p2 = *p3 + 0.5f;  
p1 = p3;  
*p1 += 3.2f;
```


 KRAJ 😊